

Historicko—estetická povaha práce i téma náležející stále do živých dějin současnosti si vynutily specifický přístup k pramenům a literatuře. Sledování vývoje uměleckého *programu* avantgardy bylo možné především studiem dobových kritik, článků, tvůrčích konfesí, generačních diskusí, programových prohlášení a manifestů, které se staly výchozí pramennou základnou.

(1) Nejspolehlivěji bylo možno vyčíst názorový proces z publikovaných článků a statí, případně monografických publikací. Jejich pramenná hodnota je analyzovaná na příslušných místech předložené práce i s uvedením potřebných bibliografických údajů. Základní význam měly zejména tyto práce:

- Bartoš, J.: O proudech v soudobé hudbě, Kdyně 1924, 80s.
 Blattný, C.: Housle a harmonika, Tam—tam 1/1925, č. 1, s. 7—9.
 Blattný, C.: Nadrealismus Janáčkův, Tam—tam 1/1925, č. 2, s. 17—18.
 Blattný, C.: Konstrukce hudebních forem, Tam—tam 1/1925, č. 3, s. 3—7.
 Burian, E. F.: Krize nebo diletantismus? Tam—tam 1/1925, č. 1, s. 13—14.
 Burian, E. F.: Muzika, Tam—tam 1/1925, č. 3, s. 21—23.

- Burian, E. F.: Maskovaný konservativismus, Tam—tam 1/1925, č. 5, s. 23—26.
 Burian, E. F.: O moderní ruské hudbě, Praha 1926, 29 s.
 Burian, E. F.: Jazz, Praha 1928, 200 s.
 Burian, E. F.: Černošské tance, Praha 1929, 15 s.
 Burian, E. F.: O jazzu, Společenská revue 1933, č. 6—7, s. 67.
 Burian, E. F.: Zameťte jeviště, Praha 1936, 38 s.
 Burian, E. F.: Pražská dramaturgie, Praha 1937, 95 s.
 Burian, E. F.: Nejen o hudbě. Texty 1925—1938 (editor J. Paclt), Praha 1981, 227 s.
 Divadlo Bohuslava Martinů (editor M. Šafránek), Praha 1979, 437 s.
 Hába, A.: Harmonické základy čtvrttónové soustavy, Praha 1924, 40 s.
 Hába, A.: O psychologii tvoření, pohybové zákonitosti tónové a základech nového hudebního slohu, Praha 1925, 46 s.
 Hába, A.: Co by dělal Leoš Janáček, Klíč 3/1932—33, s. 241—242.
 Hába, K.: K diskusi o romantismu, Tempo 8/1928—29, s. 220—222.
 Helfert, V.: Janáčkův tvůrčí typ, Klíč 3/1932—33, s. 244 — 249.

Helfert, V.: Vybrané studie I. O hudební tvořivosti, Praha 1970, 438 s.

Holzknecht, V.: Klavír v moderní hudbě, Praha—Brno 1938, 16 s.

Holzknecht, V.: Mladá Francie a česká hudba, Praha—Brno 1938, 16 s.

Jeremiáš, O.: Leoš Janáček, Praha 1938, 16 s.

Jirák, K. B.: Romantismus — učitel a nepřítel, Tempo 8/1928—29, s. 83—86.

Krejčí, I.: Ponětí modernosti v dnešní hudbě, Rozpravy Aventina 3/1927—28, s. 97.

Krejčí, I.: Proč je balet tak aktuální? Rozpravy Aventina 3/1927—28, s. 159.

Krejčí, I.: Mozart a my, Tempo 11/1931—32, s. 123—124.

Krejčí, I.: Janáčkovovo postavení v hudbě české a světové, Klíč 3/1932—33, s. 242—244.

Martinů, B.: Domov, hudba a svět (editor M. Šafránek), Praha 1966, 370 s.

Nejedlý, V.: Kritiky a stati o hudbě (1934—1944), Praha 1956, 160 s.

Očadlík, M.: Leoš Janáček, Rozpravy Aventina 4/1928—29, s. 24.

Očadlík, M.: Janáček, jak jej vidíme dnes, Klíč 3/1932—33, s. 249—261.

Reiner, K.: Aktiva předválečné hudební avantgardy, Rytmus 10/1945—46, s. 8—10.

Schulhoff, E.: Der mondäne Tanz, Auftakt 4/1924, s. 73—77.

Schulhoff, E.: Saxophon und Jazzband, Auftakt 5/1925, s. 179—183.

Schulhoff, E.: Eine Jazz—Affaire, Auftakt 5/1925, s. 220—222.

Schulhoff, E.: Leoš Janáček. Betrachtungen anlässlich sei-

nes 70. Geburtstages, Auftakt 5/1925, s. 237—239.

Stanislav, J.: Stati a kritiky, Praha 1957, 252 s.

Štěpán, V.: Můj poměr k romantismu, Tempo 8/1928—1929, s. 131—133.

(2) Publikované práce nemohly poskytnout celistvý obraz sledovaného myšlenkového vývoje avantgard. Zvláště v případě *Schulhoffové*, který patří k vůdčím představitelům revoluční avantgardy, zůstala řada dokumentů v rukopise jako např. *deník*, strojopisná stať *Revoluce a hudba*, program a poznámky k činnosti *drážďanské skupiny* a jejích koncertů v Dílně doby, *korespondence* apod. Tyto důležité dokumenty pramenné povahy byly původně uloženy (v době, kdy jsem je studoval, tj. v letech 1971—72) v soukromém archívu u Marie Schulhoffové-Gabrielové. (Nyní je část v rukou Schulhoffova syna Petra, ostatek v Muzeu české hudby v Praze.)

(a) V institucionální péči (státní archívy, muzea, ústavy atd.) je dosud malá část pramenů ke studiu soudobých dějin; navíc jsou většinou jen hrubě archívně zpracovány, někdy jsou badatelské veřejnosti dosud nepřístupné. Dílčí poznatky přineslo studium pramenů v těchto archívech a institucích:

Archív Zdeňka Nejedlého v Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV, Praha. (Veřejná činnost Z. Nejedlého, česko—německé hudební styky v dokumentaci J. Jindry, hudební kritiky H. Doležila, aféra Vojcek aj.)

Muzeum české hudby (dříve hudební odd. Národního muzea), Praha. (Mezinárodní styky české hudby, pozůstalost E. Schulhoffa.)

Divadelní ústav ministerstva kultury ČSR, Praha. (Hudebně divadelní činnost E. F. Buriana.)

Janáčkovo muzeum, Brno. (Janáčkův vztah k meziválečné hudební avantgardě, kritiky Janáčkovy tvorby aj.)

Divadelní oddělení Moravského muzea, Brno. (Schulhoffovo dílo v Brně.)

Archív Státní konzervatoře v Ostravě. (Činnost J. Vogla, návštěvy P. Hindemitha v Ostravě.)

Hudební oddělení Státní knihovny v Berlíně. (Kritický ohlas na dílo A. Háby, E. Schulhoffa a dalších českých skladatelů v Německu.)

(b) Soukromé archívy se staly prakticky nejvýznamnější pramennou základnou, třebaže jejich obsažnost a způsob zpracování byly velmi nerovnoměrné. Vedle zmíněného archívu po E. Schulhoffovi byly zvláště cenné soukromé archívy Jaroslava Jindry, Karla Reiner, Václava Talicha (v rukou Talichovy rodiny), Jaroslava Vogla. Prameny se netýkaly jen majitelů, ale přinášely četná svědectví i k širší problematice meziválečného hudebního života. Dílčí poznatky nebo zajímavé detaily poskytly dále archivní dokumenty z majetku Anny Pečírkové (koncertní pěvkyně, Praha), Jarmily Královcové (operní pěvkyně, Plzeň), Arnošta Mahlera (hudební publicista, Praha) aj.

(3) Nezbytným, i když ne zcela spolehlivým doplňkem pramenné základny se stala ústní svědectví a sdělení, která byla, pokud to bylo možné, ověřována konfrontací s již verifikovanými prameny, svědectvím dalších osob apod. Užitečná sdělení poskytli zejména Pavel Bořkovec (1967), Iša Krejčí (1967), Ladislav Černý (1967), Anna Pečírková (1967), Alois Hába (1967—1968), Jaroslav Jindra (1967—1968), Karel Reiner (1969—1972), Miloš Šafránek (1970), Dragotin Cvetko, Lublaň (1970), H. H. Stuckenschmidt, Záp. Berlín (1970), Robert Smetana (1971), Josef Stanislav

(1971), Marie Schulhoffová—Gabrielová (1971—1973), Milča Mayerová (1972), Ervína Brokešová (1972), Emil Hradecký (1972), Karel Janeček (1973), Vlastimil Musil (1974). Všem jsem zavázán upřímným díkem.

(4) K poznání a širšímu osvětlení zázemí názorového vývoje avantgardy sloužily excerpce časopisů a výjimečně i deníků (Vojckova aféra) v časovém období 1918—1938. Excerpce byly provedeny z časopisů: Smetana, Dalibor, Hudební revue, Listy Hudební matice — Tempo, Hudba (Šakova), Hudební rozhledy (Helfertovy), Tam—tam, Klíč, Rytmus, Auftakt, ze zahraničních Musikblätter des Anbruch a Revue musicale. Dílčí excerpce byly provedeny z časopisů Var, Rozprav Aventina a některých dalších časopisů, případně sborníků, almanachů, ročenek apod. (Podrobné údaje jsou uvedeny na příslušných místech v textu.)

(5) Monografická literatura o problematice hudebních avantgard ve vztahu k socialistickému realismu je velmi skrovná, marxisticky fundovaná práce věnovaná speciálně této otázce dosud neexistuje. Dotýká se jí však celá řada prací širěji zaměřených k dějinám hudby 20. století. Nelze pominout ani literaturu věnovanou literárním nebo výtvarným avantgardám, případně i jevům, které jsou avantgardám příbuzné. Nejobecněji je možno rozdělit literaturu, s níž jsem pracoval a kterou také mohu doporučit čtenáři, do dvou částí:

(a) estetické, literárněvědné a výtvarně teoretické práce: Apollinaire, G.: O novém umění, Praha 1974, 327 s.

Avantgarda známá a neznámá. Generační diskuse 1929—31. Sv. 3, Praha 1970, 501 s.

Brett, V.: *Henri Barbusse, sa marche vers la clarté, son mouvement Clarté*, Praha 1963, 372 s.

Bürger, P.: *Theorie der Avantgarde*, Frankfurt/M. 1974, 140 s.

Dostál, V.: *S realismem na křižovatce*, Praha 1975, 257 s.

Estivals, G.—Gaudy, R.—Vergez, J. Ch.: *L'avantgarde*, Paris 1968, 144 s.

Gramsci, A.: *Sešity z vězení*, Praha 1959, 143 s.

Krátký slovník koncepce pražského týmu pro studium vyjadřovacích a sdělovacích systémů umění, Praha 1977, 66 s.

Künstlerische Avantgarde. Annäherungen an ein unabgeschlossenes Kapitel, Berlin 1979, 353 s.

Markov, D. F.: *Geneze socialistického realismu*, Praha 1973, 267 s.

Marx, K.—Engels, B.—Lenin, V. I.: *O kultuře a umění*, Praha 1977, 554 s.

Micheli, M. de: *Umělecké avantgardy 20. století*, Praha 1964, 378 s.

Nejedlý, Z.: *O kulturu národní a lidovou*, Praha 1948, 98 s.

Poggioli, R.: *The Theory of the Avant—Garde*, Cambridge 1968, 250 s.

Richter, H.: *Dada - Kunst und Antikunst*, Köln 1964, 259 s.

Slovník literárních směrů a skupin (red. Š. Vlašín), Praha 1976.

Szabolcsi, M.: *Znak a výkrik*, Bratislava 1977, 136 s.

Šabouk, S.: *Umění, systém, odraz*, Praha 1973, 144 s.

Šabouk, S.: *Člověk a umění ve struktuře světa*, Praha 1974, 185 s.

Štoll, L.: *Básník a naděje. Z bojů za českou socialistickou poezii*, Praha 1975, 221 s.

Teige, K.: *Svět stavby a básně*, Praha 1966, 637 s.

Umění a skutečnost, Praha 1976, 307 s.

(b) muzikologické práce:

Adorno, T. W.: *Philosophie der neuen Musik*, Frankfurt am Main 1958², 204 s.

Austin, W. W.: *Musik in the 20th Century from Debussy Through Stravinsky*, New York 1966, 20, 708 s.

Avantgarde und Volkstümlichkeit, Mainz 1975, 69 s.

Bajer, J.: *Sovětská hudební kultura*, I. díl, Praha 1977, 303 s., II. díl, Praha 1978, 223 s.

Bek, J.: *Světová hudba 20. století*, Praha 1968, 191 s.

Busoni, F.: *Entwurf einer neuen Aesthetik der Tonkunst*, Trieste 1907, 35 s.

Cage, J.: *Silence*, Middletown 1961, 276 s.

Černý, M. K.: *VŘSR jako periodizační mezník v dějinách hudby*, *Hudební věda* 14/1977, s. 291—300.

Dějiny české hudební kultury 1890—1945, I. díl, (1890—1918), Praha 1972, 299 s.; II. díl (1918—1945), Praha 1981, 538 s.

Dorůžka, L.—Poledňák, I.: *Československý jazz. Minulost a přítomnost*, Praha-Bratislava 1967, 309 s.

Druskin, M. S.: *O západoeurópskej hudbe 20. storočia*, Bratislava 1976, 178 s.

Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Část věcná, Praha 1980, 374 s.

Farbstein, A.: *Realismustheorie und Probleme der Musikästhetik*, Berlin 1977, 193 s.

Hlaváček, J.: *40 let hudebního vysílání Čs. rozhlasu*, *Rozhlasová práce* 1963, č. 11—12, 1964, č. 1—4.

Holzknecht, V.: *Hudební skupina Mánesa*, Praha 1968, 317 s.

Holzknecht, V.: *Iša Krejčí*, Praha 1976, 252 s.

Holzknecht, V.: *Jaroslav Ježek*, Praha 1982, 171 s.

Jiránek, J.: *Vít Nejedlý. Z historie bojů o novou, socialistickou kulturu*, Praha 1959, 528 s.

Jiránek, J.: Muzikologické etudy, Praha 1981, 233 s.

Jůzl, M.: Nad sovětskými diskusemi o socialistickém realismu, Hudební rozhledy 30/1977, s. 418—421, 460—464.

Kotek, J.: Kronika české synkopy. Půlstoletí českého jazzu a moderní populární hudby v obrazech a svědectvích současníků, 1. díl (1903—1938), Praha 1975, 191 s.

Kuna, M.: Václav Talich a SSSR, Hudební věda 14/1977, s. 301—315.

Ladmanová, M.: Setkání dvou hudebních kultur, Hudební věda 1961, sv. III., s. 87—132.

Ladmanová, M.: František Bartoš. Svědek čtvrtstoletí, Praha 1980, 142 s.

Lébl, V.: Elektronická hudba, Praha 1966, 102 s.

Lissa, Z.: Nové studie z hudební estetiky, Praha 1982, 222 s.

Lunačarskij, A. V.: Hudba a revolúcia, Bratislava 1961, 131 s.

Mihule J.: Bohuslav Martinů. Profil života a díla, Praha 1974, 261 s.

Nejedlý, Z.: Sovětská hudba, Praha 1936, 229 s.

Pala, F.: Opera Národního divadla v období Otakara Ostrčila, Praha 1965, 297 s.

Risinger, K.: Intervalový mikrokosmos, Praha 1971, 126 s.

Smolka, J.: Česká kantáta a oratorium, Praha 1970, 411 s.

Stilkriterien der neuen Musik, Berlin 1965², 93 s.

Štědroň, B.: Leoš Janáček. K jeho lidskému a uměleckému profilu, Praha 1976, 264 s.

Štědroň, M.: Janáček a Schönberg, Časopis Moravského muzea 49/1964, Vědy společenské, s. 237—258.

Racek, J.: Leoš Janáček. Člověk a umělec, Brno 1963, 255 s.

Vogel, J.: Leoš Janáček. Život a dílo, Praha 1963, 385 s.

Volek, J.: Novodobé harmonické systémy z hlediska vědecké filosofie, Praha 1961, 358 s.

Vysloužil, J.: Hudobníci 20. storočia, Bratislava 1981², 635 s.

Vysloužil, J.: Alois Hába. Život a dílo, Praha 1974, 468 s.

Vysloužil, J.: Meziválečná hudební avantgarda, její vznik, proměny a syntézy, Opus musicum 9/1977, s. 33—36, 65—71, 97—101.

Zoltai, D.: Ethos und Affekt, Berlin 1970, 271 s.